

MANİSA AĞZINDA ESKİ BİR MİRAS PAYLAŞMA GELENEĞİ: OK(+LUK) ATMAK

Yrd. Doç. Dr. Mehmet DEMİR

Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZ

“Ok” kelimesi Türkçenin en eski kelimelerindedir. Bunun gibi toplum hayatında önemli rol oynayan kelimeler yeni anlamları da karşılarlar. “Ok” kelimesi “yayla atılan, ucu sivri, uzun ince bir çubuk” anlamından başka yeni anlamlar kazanmıştır.

Bunların Anadolu ağızlarındaki şekillerinden biri de “hisse, pay, mirası paylaşmak için çekilen kur’a” anlamıdır. Bu kullanışın Eski Türkçeden beri devam ettiği verilen kaynaklardan anlaşılıyor.

Clauson’un, başlangıçtan 11. yüzyıla kadar Türkçe kelimeleri verdiği sözlüğünde “ok” kelimesinin, “hisse, pay” anlamı verildikten sonra bu anlamındaki yapısı uzun ünlüyle kaydedilmiştir (Clauson, 1972:76).

“Ok” kelimesinin “hisse pay, mirası paylaşmak için çekilen kur’a” anlamı, Derleme Sözlüğünde verilen örneklerde olduğu gibi, bu sözlükte yer verilmemesine rağmen, Manisa ağızında da varlığını sürdürür. Manisa ilçelerinde yapılan derlemelerde ok kelimesinin “hisse, pay; miras malın üleştirilmesinde ad çekmek” anlamına rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: ok, ok atmak, Manisa ağızı.

AN OLD TRADITION OF SHARING HERITAGE AT MANİSA DIALECT: THROWING OK (+LUK)

ABSTRACT

The word “ok”(arrow) is one of the oldest word of Turkish. Like this word, some words in a language can change the basic meaning and have different meanings in history. As is known, the word “ok” had/has the meaning indicating a war-tool which is a long-thin stick with a shrap tip thrown by arc. The word “ok” is one of the words that has got the connotative meaning in the course of time.

One of the connotation of the word “ok” is drawing of lots in order to share a heritage, portion, or cut in some Anatolian dilaects like Manisa dialect.

In the dictionary of Clauson, he claims that the word “ok”with a long vowel had the meaning of share (hisse) and cut (pay) before 11th century in old Turkish, too.

During the area study in Manisa and its enviroment, the word “ok” has been determined in the meaning of “drawing of lots” to share the haritage or cut. In this study we try to examine and show this connotationf the word “ok” .

Keywords: *arrow, throwing arrow, dialect of Manisa*

GİRİŞ

Zeynep Korkmaz'a göre "Ağız bir dilin veya bir lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri" dir. (Korkmaz,1992: 4). Oldukça zengin bir çeşitlilik gösteren Anadolu ağızları üzerindeki çalışmalar henüz tamamlanamamıştır.

Manisa ağızı üzerinde yapılan çalışmalar bugün için yeterli değildir. Hali hazırda bu konuda yapılan araştırmalar tespit edebildiğimiz kadarıyla şunlardır:

Senem Akyol, Manisa Merkez Kuzey-Batı Köyleri Ağızları, C.B. Ü. Türk Dili Yüksek Lisans tezi, Manisa, (2006).

Metin Barak, Manisa Ağızı Üzerine İnceleme, Atatürk Üniversitesi Türk Dili Mezuniyet tezi, Erzurum, 1996.

S.Arif Çelik, Manisa Ağızı, A.Ü. DTCF Türk Dili Mezuniyet tezi, Ankara, 1964. (Bulut, 2013: 8/1).

Ayşe İlker ve Ali Emiroğlu, Manisa Ağızı (basımda).

Manisa ilçe ağızları üzerine yapılan çalışmalar:

Alaşehir: Eraltay, Sevda (2007), Alaşehir ve Yöresi Ağızları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi (Dan: Yrd. Doç. Dr. Bedri Sarıca).

Salihli: Oyar, Ahmet (1998), Salihli İlçesi ve Köyleri Ağızlarından Derlemeler (İnceleme- Metin- Sözlük), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi (Dan: Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı).

Sarıgöl: Demir İmdat (2012), Sarıgöl ve Yöresi Ağızları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi (Dan: Prof. Dr. Nevzat Özkan).

(Güler, 2012).

Demir, Mehmet(1973) Gördes Ağızı. DTCF Mezuniyet tezi (Dan. Prof. Dr. Hasan Eren).

"Anadolu ağızlarında Eski Türkçedeki biçimleriyle yaşayan yüzlerce sözcük bulunmaktadır."(Gülensoy, 2008: 180). Bu kelimelerin bir kısmı, Anadolu ağızlarında, eski yapı özellikleriyle birlikte, eski anlamlarıyla da tutunmuşlardır. Bir kısmı da eski yapılarını ve anlamlarını değiştirerek varlıklarını devam ettirirler. Bu yazıda, bu kelimelerden Türk kültür tarihinde önemli bir yeri olan "ok" kelimesinin "miras ve mirası pay etmek" anlamı üzerinde durulacaktır.

Ok(+luk) atmak deyimi, Manisa'nın yakın köylerinde, "çöp çekmek, çomak çekmek" şeklinde kullanılır. Manisa'nın, Demirci, Gördes, Salihli gibi ilçe ve bunlara bağlı köylerinde "hisse, pay, miras üleşmede ad çekme" anlamıyla yaşamaktadır.

1.Ok veya Ok(+luk) Atmak

Ok kelimesine yüklenen ilk anlam, Eski Türkçeden beri kullanılan anlamıyla, yayla atılan “ilkel bir silah” tır. Bu anlamıyla günümüze kadar kullanılmıştır. Ancak daha sonraları bu kelimeye farklı anlamlar yüklenmiştir: Türkçe Sözlükte “ok” ve “ok atma”nın aşağıdaki anlamları verilmiştir:

“**ok is.** 1. Yayla atılan ince ve kısa tahta çubuk. 2. Yön göstermek amacıyla belli yerlere konulabilen, oka benzeyen işaretler.3. Bazı âletlerde veya araçlarda düz ve uzun bölüm: Araba oku. Terazi oku. “Bir arabanın okundan kendini dar kurtararak karşıya geçti.”

(M.Ş. Esendal).4. mat. Bir dairede bir kirşin ortasında bu kirişi gören yayın ortasına indirilen doğru parçası. **Ok atmak** hlk. miras kalan malları pay etmek için ad çekmek. **Ok gibi (yerinden) fırlamak:** Çok hızlı gitmek.” Affedersiniz beni burada görür diye ok gibi yerinden fırladı.”(B. Felek). **Okmeydanı** tar. Ok atma ustalığı edinilen veya ok atma yarışlarının yapıldığı alan. **Ok meydanında buhurdan yakmak.** 1) geniş bir yeri yetersiz bir şeyle ısıtmaya çalışmak; 2) önemli bir iş için yetersiz imkânlardan yararlanmaya çalışmak. **Ok yaydan(veya yayından) çıkmak.** Geri dönülmeyecek bir iş yapmak: “ Anam beni bir kahraman gibi müdafaaya çalıştı; çalmadığı kapı bırakmadı. Fakat ok yaydan çıkmıştı.(R.N.Güntekin). **Ok yılı** ok yılı. (TÜ.S , 1988:1101).

ok (I) 1. Oklava (Çumra-İz.;-Kn.;Elmalı-Ant.) 2.Cirit, değnek.(Gerce, Çiçekdağı-Krş.)3. Üzüm çardağına konulan uzun sırık.(Gölcük- Mğ.) 4. Tavanın orta direği. (Lapseki-Çkl.; Vazıldan, Divriği-Sv.) 5. Kârgir yapılarda iki duvarın arasına çapraz konulan kalın direkler. (Lapseki-Çkl.) 6. Araba, kağı yapmakta kullanılan, uzun, düz çam.(Karaöz, Gemerek-Sv.; Alcı-Sorgun-Yz.) 7. Kağıda mazı üzerine boydan boya uzatılan yan ağaçları. (- Sn.; -Sm.;-To. İlçe v e köyleri; Çanılı, Ayaş-Ank.; Ky.)

ok (II) Kemençe yayı.(Tr.)

ok(III) Kalem gibi olan bitki gövdesi. (Lüleburgaz- Krk.)

ok IV)1. Bir tarım aracı, tırmık.(-Uş.)2. Sürgü ya da tırmığı boyunduruğa bağlayan ağaç, zincir ya da demir parçası. (Dallıva, Nazilli-Ay.)

ok (V) Tava. (Yayla , Tefenni- Brd.)

ok(VI) 1. Dil gibi ensiz ve uzun tarla parçası. (Mut köyleri-İç.)

ok (VII) Miras kalan mallar pay edilirken yapılan ad çekme. (Güney, Yeşilova- Brd.; Ks.; Kuruşunlu- Çkr.; Kilis- Gaz.,Mr.)

ok (VIII) Tarla sulanmak için açılan ark. (Çığrı, Dinar-Af;Atabey-Is.; Söğüt, Kösten, Honaz-Dz.; Alaşehir-Mn.; Şebinkarahisar-Gr.)

ok atmak Miras kalan malları pay etmek için ad çekmek. (Eğrigöz, Emet-Kü.;Ks.; Çkr.)

oka yatmak (I) Verilen sözü yerine getirmemek (Merzifon-Ama.)

oka yatmak (II) Huysuzlaşan at arabayı çekmemek için direnmek.(Merzifon –Ama.)

okluk 1. Bir çeşit saz, kamış. (Kadirli, Tepecikören, Kozan-Ada.2 Ucuna kement takılan, sığır vb. hayvanları tutmaya yarayan uzun ağaç. (Bağlıllı, Eğridir, Kumdanlı, **Yalvaç- Isp. ; Çal-Dz.; Akçakaya –Ky.)**

okmak Kurtulmak. (Mr.). (Derleme Sözlüğü, IX, TDK, 1977, 3273-3275, Ankara

Türkçe Sözlükte “**ok atmak**”, “**miras kalan malları paylaşmak için ad çekmek**” anlamında da kullanılıyor. Standart Türkçede bu anlamda kullanılmasa da halk ağzında yaşayan bir deyim olarak **Türkçe Sözlüğe** alınmıştır.

Paçacıoğlu (2006: 409-410), **ok** kelimesinin 1.Tam, öyle, işte; 2.Pekiştirme edatı, dahi, öyle; 3. Boş, ıssız; 4. Boy, kabile; 5. Zaman, vakit; 6. Ok ; 7. Benzer, eş, aynı, 8. İl teşkilatı, teşkilat; 9.Hisse, nasip, anlamlarını, kullanıldığı kaynakları belirterek verir.

Clauson, **ok** kelimesinin, diğer anlamları yanında “**miras, varis**” ve “**mirası pay etmek**” anlamlarını da verir. (Clauson,1972: 76). “**ok**” kelimesi, “**mirası pay etmek**” anlamında, o:k şeklinde uzun ünlüyle yazılmıştır. “Bölge, oluşum sebepleri türlü türlü olan uzun ünlüler bakımından oldukça zengin” (Korkmaz, 1956: 85) olmasına rağmen, “ok” kelimesi Manisa’da uzun ünlüyle söylenmez.

2.Eski Türkçede Ok veya Ok(+luk) Atmak

Oğuz Kağan Destanında, Oğuz Kağan, ülkesini altı oğluna okları üçer üçer bölerek üleştirir: “oguz kagan sevindi, küldi, takı yanı üç buzgulug kıldı, takı ayıtdı, kim: ay agalar. ya bolsun senlernüng; ya teg oklarını kökkeçe atung, tep tedi. kene andın song kök, tag, tengiz köp kikler, köp kuşlar avlagulardın song çolda üç kümüş oknı çapdılar; aldılar, atasıga birdiler. Oguz kagan sevindi, küldi, takı oklarını üçüğe üleştirdi, takı ayıtdı, kim ay iniler, oklar bolsung senlerning... andın song oğuz kağan oğullarına yurtin eliştirüp birdi.” (Bang ve Rahmeti,1936: 28-29)

“Oğuz Kağan sevindi, güldü, yayı üçe böldü ve: Ey büyük(oğullarım), yay sizlerin olsun; yay gibi okları göğe kadar atın, dedi.

Gök, Dağ ve Deniz çok av ve çok kuş avladıktan sonra, yolda üç gümüş ok buldular; aldılar ve babalarına verdiler. Oğuz Kağan sevindi, güldü, okları üçe üleştirdi ve :Ey küçük (oğullarım), oklar sizlerin olsun... Ondan sonra Oğuz Kağan yurdunu oğullarına üleştirip verdi.”

Ahmet Caferoğlu, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde, “**oklatmak**” sözünün “**paylaşmak**” anlamına geldiğini belirtir. Caferoğlu (2011:140).

DLT’te Kaşgarlı ok kelimesine şu anlamı da verir: ok: paylar ve toprak hisseleri üzerine üleşmek için atılan ok, çekilen kur’a, mirasta düşen pay. Kaşgarlı (1972: 87). “angar bir ok tegdi : ona mirastan bir pay düştü.” Kaşgarlı (1985: 48).

Caferoğlu’nun Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde ve Kaşgarlı’nın Divanü Lügat-it Türk’ünde “**ok atmak**” sözünün bir anlamı da, “**paylaşmak, mirası üleşmek için çekilen kur’a ve mirasta düşen pay**”dır.

Tarama Sözlüğü de “**ok bırakmak**” sözüne, “**miras pay edilirken çekilen ad**” anlamını verir: “**ok bırakmak: ok atmak, kura çekmek.**” “ pes ok bıraktılar. ok Yunus adına çıktı. Yunus eyitti: kaçkınçı benven.”(Enb.XIV. 865, TS 1971:2942).

3.Manisa Ağzında Ok veya Ok(luk) Atmak

Derleme Sözlüğü, **ok(VII) “miras kalan mallar pay edilirken yapılan ad çekme.”** (Güney, Yeşilova, Brd, Kurşunlu-Çkr.; Kilis-Gaz., Mr.)

ok atmak. Ad çekmek(Eğrigöz- Emet-Küt.). (DS 1997: 3274).

ok atmak. Ad çekmek.(Gölkonak, Şarkikaraağaç-Isp.).

Manisa'nın ilçe ve köylerinde, **ok(+luk) atmak**, yanında “**çöp çekmek, çomak çekmek**” gibi şekiller de vardır ki bunlar daha sonraki kullanımlardır.

Bu paylaşırma işlemi şöyle yapılır: Miras kalan tarla veya üleşilebilen mallar bölüşülürken mirasçılar toplanır. Tarla veya bir grup eşya mirasçıların eşit gördüğü şekilde bölüştürülür. Bu parçalar üzerine birer çubuk konulur. Bu çubukların eski Türklerde ok olduğu anlaşılıyor. Sonra mirasçılardan biri arkasını döner. Ona, daha önce, paylar üzerine konan çubuklardan birinin kimin olduğu sorulur. Bu şekilde kaç mirasçı varsa hepsinin payı bu yöntemle belirlenir. Buna “**ok(luk) atmak** denir.

Ok (+luk) atmak geleneğinin Manisa'da yaşayan şekli aşağıdaki konuşmalarda geçer:

[Şindi oulumuz, okluk a'mak şööle olur: meresi evele ni gadaa meresci vaasa u gada paaçaya böleesing, meresci gadaa çibık alırsing. heebiçi bi meresing hisseleening hee birine goyaasing. merescileeden biri küsverii, aakasını dönnee. meresi öleşdiren çıbuı (oku) eline alır; sırtını dönen meresciye, “bu kiming” deer. u da merescileeden birining adını söölee. bööle böölee çıbuı'laa pitincee gadaa sora.heekez gurada çıkana ıraazı olur. (Hasan Kuruca 80 yaşında; Çiçekli Köyü, Gördes- Manisa)].

“*Şimdi oğlumuz, **ok (+luk) atmak** şöyle olur: Önce mirası, ne kadar mirasçı varsa o kadar parçaya bölersin. Mirasçı sayısı kadar çubuk (ok) alırsın. Çubukların her birini mirasın hisselerine koyarsın. Mirasçılardan biri küsmüş gibi sırtını döner. Mirası paylaşır (güvenilir bir kişi), (paylar üzerine konan) çubuğu (oku) eline alır ve küsmüş gibi sırtını dönene “bu kimin diye” sorar. O da mirasçılardan birinin adını söyler. Böylece hisseler üzerindeki çubuklar bitinceye kadar, (ona) sorar. Herkes (mirasçılar) kurada kendisine düşene razı olur.”*

[Vaadımında meresi öleşmek için **okluk atam** deep batırla!] Selahattin Gülmez, 1947 doğumlu, Çataloluk Köyü, Demirci-Manisa.

“*Vardığımda mirası bölmek (üleşmek) için okluk atalım deyip batırlar (okluk atmayı konuşuyorlar)!*”

[-Eeşayı nasıl öleşceez? dedilee! Ben de **ok atarız**; başka nasıl öleşeceğiz, dedim!] Mehmet Yavuz, 78 yaşında, Kemer ve Kemerdamları Köyleri, Salihli-Manisa.

“-Eşyalarını nasıl üleşeceğiz, dediler. Ben de ok atarız; başka türlü nasıl üleşeceğiz, dedim.”.

[**Okluk atverem**, herhes gaderine küssüng!] Hamdi Çamdere, 64 yaşında, Salihli merkez, Salihli-Manisa.

“Okluk ativerelim, herkes kaderine küssün.”

[Taalayı öleşyoduk; **okluk atakan** gelvedilee!] Ayşe Özyürek, 95 yaşında, Pazarköy, Salihli-Manisa.

“Tarlayı üleşiyorduk; okluk atarken geliverdüiler!”

Günümüzde, halk arasında ok kullanılmadığı için, onun yerine çubuk, çomak çöp gibi nesnelere kullanılır. Nitekim Manisa'nın Yuntdağı köylerinde bu tür bölüştürmeye “**çöp çekmek**” denir.

ok [I] oklava, kelimesi de **hamuru eşit bir şekilde yuvarlak şekle bölüştüren mutfak gereci** anlamıyla “**hisse, pay**” sözleriyle ilişkilendirilebilir.

ok [I] 6. Araba, kağını yapmakta kullanılan uzun çam. “Kağını tam ortadan ikiye bölen direk” anlamı da bölünmeyle ilgilidir.

SONUÇ

Ok ve ok(+luk) atmanın, Eski Türkçedeki bir anlamı da “**pay, mirası paylaşmak için ad çekmek**”tir. Eski Türkçeden kalma Anadolu ağızlarında daha böyle “yüzlerce sözcük bulunmaktadır.”

Ok kelimesi bir nevi çekirdek kelimedir. Bu tür kelimelerde “**çok anlamlılık**” yaygındır. Eski Türkçe sözlükler; Tarama, Derleme Sözlükleri ve Manisa'nın ilçe köylerinden yapılan derlemeler, Eski Türkçe “**ok**” kelimesinin hâlâ bu anlamda kullanıldığını doğrulamaktadır.

Ahmet Caferoğlu, **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğünde** sade “**oklatmak**” kelimesine “**paylaşmak**” anlamını verirken, diğer sözlüklerde aşağı yukarı Manisa ağızında rastlanan karşılık verilmiştir.

Tarama Sözlüğünde, “**ok bırakmak**”, “**ok atamak**”, kura çekmek anlamındadır.

Ok, oklava, araba oku biçimleriyle de **paylaşmak** anlamını korumaktadır, denebilir.

KAYNAKLAR

BANG, W., ARAT, Reşit Rahmeti (1936), *Oğuz Kağan Destanı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bin Temel Eser serisi, Ankara.

BULUT, Serdar (2013), “Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler”, *Turkish Studies*, Volume8/1, Ankara.

CAFEROĞLU, Ahmet (2011), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.

CLASUON, Sır GERARD (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, At the Clarendon Press, Oxford.

Derleme Sözlüğü, (1997), TDK Yayınları, C.IX, Ankara.

Divanü Lûgat-İt Türk Dizini, (1972), TDK Yayınları: 368, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer (2009), “Mine Kılıç, Kahramanmaraş Merkez Ağzı Kahramanmaraş, 2008,180s, ISBN 994452884-4”, *Dil Araştırmaları*, S:4 ss: 153-156, Ankara.

GÜLER, Metin (2012: 1835-1861) “Türkiye’deki İl Ve İlçe Ağızları Üzerine Yapılan Lisansüstü Çalışmalarla İlgili Bir Değerlendirme”, *Turkish Studies*, Turkic Volume 7/4, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları:575, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (1956), *Güney-Batı Anadolu Ağızları*, A.Ü. Yayınları:114. Ankara.

MAHMUD, Kaşgarlı (1985), *Divanü Lûgat-it-Türk*, (Çev. Besim Atalay), TDK Yayınları 521, C.I, Ankara.

PAÇACIOĞLU, Burhan (2006), *VIII-VI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Söz Dağarcığı*, Bizim Büro Basımevi. Ankara.

Tarama Sözlüğü, (1971), TDK Yayınları, C.V. Ankara.

Türkçe Sözlük, (1988), (Haz. Hasan Eren, Talat Tekin, İsmail Parlatur vd.), TDK Yayınları. Ankara.

Kısaltmalar

Ada.	Adana	Kü.	Kütahya
Af.	Afyonkarahisar	Ky.	Kayseri
Ama.	Amasya	Sm.	Samsun
Bo.	Bolu	Sn.	Sinop
Br.	Burdur	Sv.	Sivas
Çkl.	Çanakkale	To.	Tokat
Çkr.	Çankırı	Tr.	Trabzon
Çr.	Çorum	TDK:	Türk Dil Kurumu
DLT:	Divân-ı Lûgat-it-Türk	TS:	Tarama Sözlüğü
DS:	Derleme Sözlüğü	TÜ.S:	Türkçe Sözlük
Dz.	Denizli		
Enb.:	Kıyas-ı Enbiya		
Gaz.	Gaziantep		
Gr.	Giresun		
Isp.	Isparta		
Kn.	Konya		
Ks.	Kastamonu		